

گفت‌وگوی
صبا با دو
مستندساز شرکت
کننده در جشنواره
سینماحقیقت

تاباندن نور بر سوژه‌هایی پنهان و غیرمنتظره

مریم عظیمی
گفت‌وگو

نوزدهمین دوره از جشنواره سینماحقیقت که مهمترین رویداد برای سینمای مستند و مستندسازان به حساب می‌آید در حال برگزاری است و تاکنون بیش از ۵۰ فیلم به نمایش در آمده است. آثار مستند با نگاهی متفاوت که به بررسی و سپس نمایش زوایای کمتر دیده شده از سوژه‌هایی همچون محیط زیست، چهرهای موثر، مردم شناسی، تاریخی و... می‌پردازند. در ادامه گپ و گفت خبرنگار صبا با کارگردانان دو مستند «عاموها» و «کابوک» را می‌خوانید.

مهدی انصاری

کارگردان مستند «عاموها»

مستندسازی تجربه‌ای
بی بدیل در مردم‌شناسی است

مستند «عاموها» به بررسی چگونگی ورود سیاهان به استان بوشهر و تأثیراتی که بر موسیقی و آیین‌های این استان گذاشته‌اند می‌پردازد. مهدی انصاری که اولین حضور خود در جشنواره سینماحقیقت را با این مستند تجربه می‌کند، این اثر را یک مستند مردم‌شناسی می‌داند.

این سوژه چگونه به دغدغه شما تبدیل به موضوع شد و تصمیم گرفتید روی این موضوع کار کنید؟

حدود ده سال پیش، یکی از دوستان فعال در مرکز گسترش سینمای مستند و تجربی به من پیشنهاد کرد تا مستندی برای محرم و سفر بسازم. حدود دو ماه زمان داشتم و حتی می‌خواستم که فیلمبرداری را آغاز کنم اما متوجه نکته‌ای شدم و تصمیم گرفتم کار را نگه دارم و روی آن تمرکز کنم. هدف من بیان نکته‌ای تازه درباره آیین‌هایی بود که در بوشهر اجرا می‌شوند چرا که پیش از این، به غیر از فیلم «اربعین» ساخته زنده‌یاد استاد

ناصر تقوایی، آثار دیگری نیز ساخته شده بود که به شکل مستقیم یا غیرمستقیم به آیین‌های بوشهر مخصوصاً آئین‌های عزاداری پرداخته بودند و حتی خود من نیز در برخی از این مستندها، چه به عنوان صدا بردار و چه در تولید فیلم‌ها نقش داشتم. بنابراین این سؤال مطرح شد که چه موضوعی می‌تواند متفاوت و پیش از این دیده نشده باشد. این پرسش مرا به موضوع سیاهان و نقش آنان در موسیقی آیینی بوشهر مخصوصاً موسیقی عزاداری و سوگواری آن رساند که نقطه عزیمت من برای ساخت فیلم شد.

مرحله پژوهش و تحقیقات این مستند به چه صورت انجام شد؟

در جریان پژوهش متوجه شدم که این دامنه تأثیر بسیار گسترده است. ورود این افراد به ایران به طور مشخص در قرن هفدهم و هجدهم صورت گرفته است، اگرچه برده‌داری پیش از اسلام نیز در ایران وجود داشته، اما اوج آن در همان قرون هفدهم و هجدهم میلادی است. این افراد در ابتدا زبان و فرهنگ محلی ایران را نمی‌دانستند و مدتی طول کشیده تا با فرهنگ بومی وفق پیدا کنند. بنابراین پرسش من این بود که از سیاهان اولیه چه چیزهایی باقی مانده است! بررسی‌ها نشان داد که بسیاری از این افراد صرفاً از آفریقا نیامده‌اند بلکه بخش قابل توجهی از هند به ایران آمده‌اند. در پاسخ به این پرسش که نقش این سیاهان چه بوده و آیا آثاری از سیاهان اولیه باقی مانده به این نتیجه رسیدم عمده آثاری که از آنها بجای مانده صرفاً در قالب بخش کوچکی از آیین‌های عزاداری و موسیقی‌هایی مانند موسیقی و آئین زار مشاهده می‌شود.

مناطق مورد پژوهش کدام شهرها بودند؟

سیاهان در کل استان بوشهر پراکنده‌اند. طول استان بوشهر حدود ۷۴۰ کیلومتر در حاشیه شمالی خلیج فارس است و من از شمال استان، یعنی دیلم، تا جنوب استان یعنی بندر عسلویه، سفر کردم و تقریباً تمام شهرها و محلاتی که کلونی سیاهان در آن‌ها وجود داشت را مورد بررسی قرار دادم. در مجموع، نزدیک به پنج هزار کیلومتر سفر کردم تا ببینم آیا از سیاهان اولیه آواها یا نواهای موسیقایی باقی مانده است یا خیر.

به نظر زندگی کلونی وار سیاهان اهمیت ویژه‌ای داشته، زیرا ممکن بود افرادی به دلیل مهاجرت پراکنده شوند، اما در صورتی که به شکل کلونی زندگی کنند، آیین‌ها و سنت‌هایشان همچنان پررنگ باقی می‌ماند و حفظ می‌شود.

بله همینطور است. اما در استان بوشهر، به ویژه در شهر بوشهر، به خاطر فرهنگ مدارای مردمان آن بسیاری از سیاهان جذب فرهنگ عمومی شده‌اند، اما هنوز برخی محلات، مانند محله بهبهانی، که هم تجارخانه‌های تجار بوشهر بوده و هم نزدیک اداره بندر و گمرک و محل کار بسیاری از این

سیاهان، کلونی‌های سیاهان حفظ شده و آیین‌هایشان پابرجاست.

مدت زمان ساخت این فیلم و فرآیند پژوهش آن چقدر بود؟

فیلم «عاموها» حدوداً ۶۲ دقیقه است و مراحل پژوهش تا اتمام آن نزدیک به ده سال به طول انجامیده است. دلیل این طولانی شدن زمان، مسافت طولانی بود که باید طی

